

RASADHANE-İ AMİRE'YE 1869 YILINDA ALINAN BAZI ARAÇ VE KİTAPLAR HAKKINDA BELGELER

Hakan ANAMERİÇ* – Fatih RUKANCI**

Özet

1868 yılı Osmanlı-Türk Bilim Tarihi açısından önemli bir yıl olmuştur. Bu yıl içerisinde Osmanlı Devleti'nin ilk resmi rasathanesi olan Rasadhane-i Amire (Rasadhane-i Havaiyye-i Osmaniyye) açılmış ve çalışmalarına başlamıştır. Ancak sözü edilen rasathane, ilk yıllarında gök cisimlerinin hareketleri ve gökyüzü ile ilgili gözlemleri değil, meteorolojik değişimleri ve saat ayarları ile ilgili çalışmalar sürdürmüştür. Bu çalışmaların daha doğru ve güvenilir olabilmesi ve Avrupa'nın büyük kentlerinde bulunan diğer rasathanelerle iletişimin daha sağlıklı bir biçimde kurulabilmesi amacıyla rasathaneye birtakım kitap ve araçlar da alınmıştır. Çalışmada sözü edilen kitap ve araçların alınması ile ilgili Rasadhane-i Amire Direktörü Kumbari Efendi'nin alınacak kitap ve araçlar için ödenek ayrılması ve çalışmaların daha iyi sürdürülmesi için daha iyi bir mekan tahsis edilmesi ile ilgili önerilerinin yer aldığı belgelerin transkripsiyonu ve bu belgelerle ilgili yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir. Bunun yanı sıra rasathane içerisinde kurulan kütüphanenin Türk Kütüphanecilik Tarihi açısından önemine değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Rasadhane-i Amire, Rasadhane-i Havaiyye-i Osmaniyye, Kandilli Rasathanesi, Astronomi Tarihi, Meteoroloji Tarihi, Bilim Tarihi, Kumbari Efendi, Araştırma Kütüphanesi, İhtisas Kütüphanesi, Kütüphanecilik Tarihi

Abstract

Documents Concerning the Equipment and Books Purchased for Rasathane-i Amire in 1869

1868 was an important year for Ottoman-Turkish History of Science. In this year the first official observatory of the Ottoman Empire "Rasadhane-i Amire-

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta anameric@humanity.ankara.edu.tr

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta frukanci@gmail.com

Rasadhane-i Havaiyye-i Osmaniyye” was opened and started its observations. However, in first years the observatory generally focused on works about meteorological changes, some simple measurements, and setting local / international times in the Empire. In 1869 some books and equipments were purchased by management of the observatory for continuing these measurements and works more carefully and reliable, and putting together better communication with other important observation centers in Europe. This paper includes the transcriptions and the evaluation of the records on purchasing these books and equipments; proposals of Kumbari Efendi, the manager of the observatory, concerning allocating funds in order to purchase them and reserving a better working space to perform more effective observatory studies.

Keywords: *Rasadhane-i Amire, Rasadhane-i Havaiyye-i Osmaniyye, Kandilli Rasathanesi, History of Astronomy, History of Meteorology, History of Science, Kumbari Efendi, Research Libraries, History of Librarianship*

Giriş

Türk bilim tarihindeki önemli gelişmelerinden biri de Beyoğlu’nda Rasadhane-i Amire’nin kurulmasıdır. 1868 yılında Fransız Hükümeti’nin de önerisiyle kurulan rasathanenin ilk müdürü (direktör) Aristide Coumbary (Kumbari)’dir. Rasathane, kurulmasının ardından Osmanlı Devleti’nin çeşitli bölgelerindeki şehirlerde ağırlıklı olarak meteorolojik olayların gözlemlendiği şubeler açmış, Avrupa’daki bazı önemli şehirlerde bulunan rasathanelerle iş birliği yapmış ve bunlar arasındaki iletişimi de telgraf aracılığıyla sağlamaya çalışmıştır. Fransa’daki Milli Meteoroloji Merkezi ile aynı sistemde çalışan Rasathane-i Amire’nin 1868 yılı gözlem defterlerinde bulunan (Ağustos-Kasım) Gelibolu, Trabzon, Varna, Burgaz, Köstence, Kavala, Selanik, Manastır, Rodos, Beyrut, Elbasan, Durazzo (Draç) gibi istasyonlara bir yıl sonra İzmir, Diyarbakır, Bağdat, Fao daha sonra Berlin, Tiflis, Petersburg da eklenmiş ve giderek diğer Avrupa kentlerinin yanı sıra toplam beş kıtada 42 istasyona ulaşılmıştır. Hatta arşiv belgelerinde Roma, Viyana gibi şehirlerle iletişime geçileceği ayrıca yine İtalya ve Norveç’teki bazı rasathanelerle bu tür bir iletişimin planlandığı görülmektedir. Rasadhane-i Amire’nin ve şubelerinin çalışmaları düzenli olarak “*Observations Météorologique du Réseau Oriental*” adlı dergide düzenli bir şekilde yayımlanmıştır. Bu değerler aynı zamanda günü gününe sinoptik haritalara işlenmiştir. Zor koşullar altında çalışan Rasadhane-i Amire’nin elde ettiği gözlem sonuçları yayımlanmış olup bu veriler İstanbul iklimi hakkında bilgi verecek niteliktedir. Başlangıçta Posta ve Telgraf Nezareti örgütü içinde yer alan Rasadhane-i Amire, sonra Maarif (Eğitim) ve daha sonra da Nafia Nezareti (Bayındırlık Bakanlığı) yapısı içinde yer almıştır. Bu

kuruluş yıllarının kadrosu, müdür Kumbari, haberleşme harita işlerinden sorumlu fizikçi Montani ile rasathaneye ait hesaplardan ve yıllığın hazırlanmasından sorumlu matematikçi Émil Lacoine Efendi'den oluşmaktaydı. Daha sonraki yıllarda bu kadroya bir katip ve PTT ile gazete idarelerine ulaştırılacak haberleri götürecektir ve rasathanenin tüm aylık hizmetlerini yapacak bir odacı eklenmiştir (Unat, 2008: 223-227; Tarihçe, 2008).

Beyoğlu'nda kurulan rasathanenin 1869 yılı içerisinde yaptığı kitap ve araç alımı ile ilgili iki dikkat çekici belge olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki çalışma içerisinde bahsedilen rasathanenin kurulması, malzeme ve kitap gereksinimini ve bunların alımı konusundaki öneriler ile ilgili olanı, diğeri ise 29 Cemaziyü'l-ahir 1286 (6 Ekim 1869) tarihli belgedir. İkinci belgede kurulan rasathane için bazı eser (kitap) ve ölçüm araç-gereçlerinin alımı ile ilgili dönemin padişahının onayı yer almaktadır (Dersaadet'de..., 1869).

Bu iki belgeden de anlaşılacağı üzere rasathaneye hem meteorolojik ve sismografik ölçümlerin daha sağlıklı yapılabilmesi hem de ölçümlerin değerlendirilmesi için bazı temel kitapların alındığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum rasathane içerisinde küçük de olsa bir kütüphanenin oluşturulmuş olabileceğini ve ölçümler için düzenli bir mekan hazırlanmaya çalışıldığını göstermektedir. Alınan kitaplar arasında; *François Jean Dominique Arago*'nun tüm eserleri (Mecmu-ı Telifat), *Alexander von Humboldt*'un Kozmoz (Cosmos) ve jeoloji ile ilgili kitapları, *Jean Marie Constant Duhamel*'in cebir ve geometri uygulamaları, *Carl Linneaus*'nin astronomi, *Charles Lyell*'in jeoloji, *Pierre Simon Laplace*'ın astronomi konularındaki eserleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra yatay ve çoğu defa düşey açıları tespit etmek suretiyle açık arazide noktalar, hatlar, cisimler arasındaki mesafeleri ölçmeye yarayan optik bir alet olan *teodolit*, yıldızları gözlemlemek ve aralarındaki mesafeleri belirlemek için *rakkas-ı nücumî-yıldız sarkacı*, polarize olmuş ışığı bulmada ve özelliklerini belirlemede kullanmak için, *polariskopun* yanı sıra *inikas-yansıtıcı*, *pusula*, *mikyas er-riyah-rüzgar ölçer*, *anemometre-nem ölçer*, *brosümör aleti* ve *kronometre* de rasathaneye alınan aletler arasında yer almaktadır.

6 Ekim 1869 tarihli ikinci belgede yukarıda adı geçen eser ve aletlerin satın alınması ve rasathanenin ölçümlerini daha sağlıklı yapması amacıyla daha uygun bir yere taşınması ile ilgili olarak Aristide Kumbari tarafından 3 Ağustos 1869 tarihinde Maliye Nezareti'ne yaptığı teklifin kabul edildiği görülmektedir.

Aşağıda transkripsiyonu verilen belgeler, 1869 yılının Ağustos ayında Rasadhane-i Amire direktörü Aristid Kumbari'nin rasathaneye gerekli olan

eser ve aletlerin alımı ve rasathane için daha uygun bir mekan sağlanması amacıyla yaptığı başvuru ile başlamaktadır. Ardından alınması gereken eser ve aletin gerekliliğini açıklayan ayrı bir dilekçe gelmekte ve son olarak da yine Kumbari'ye Paris Rasathanesi direktörü Mösyö Le Verrier¹ tarafından gönderilen mektubun tercümesi yer almaktadır. Rasathanenin bir diğer önemli özelliği ise; oluşturulacak kütüphanesi için devletten ödenek istenmesidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde sözü edilen kurum içerisindeki bu ihtisas kütüphanesi, Osmanlı Devleti'nde devlet desteği ile oluşturulan ilk kütüphane olma nitelini de kazanmış olmaktadır.

T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda, İstanbul'da kurulan gözlemevi ile ilgili çeşitli fonlara kayıtlı birçok belge yer almaktadır. Bu belgeler içinde rasathaneye malzeme ve kitap alınması, çeşitli ülkelerdeki gözlemevleri yöneticilerine nişan ve hediye verilmesi, yine çeşitli ülkelerdeki gözlemevleri ile iletişim kurulması, gözlemevindeki görevlilerin uluslar arası toplantılara gönderilmesi, gözlemevlerine alınan çeşitli araç-gereç ve diğer masraflardan vergi vb. masrafların alınmaması gibi konuları içerenler çoğunluktadır. Bunun yanı sıra başta gözlemevinin ilk direktörü olan Kumbari Efendi olmak üzere gözlemevinde çalışan personel ile ilgili de önemli ve dikkat çekici belgeler yer almaktadır. Çalışmada üzerinde durulan nokta, rasathanelerin çalışmaları değil, bünyelerinde kurulan ve kendine özgü eserlerin yer aldığı ve devlet desteği ile oluşturulmak istenen kütüphaneleridir.

---

¹ Urbain Le Verrier (1811-1877), Sénateur et Directeur de l'Observatoire Impérial de Paris.

Dersaadetde Rasadhane Teşkili

Belge-1 (1 sayfa)

Atufetlü Efendim Hazretleri

Dersaadetde teşkil olunan rasadhane müddet-i kalile zarfında Memalik-i Mahrusa-yı Şahanenin her yerinde şubeler peyda iderek kesb-i tevsi itmiş olduğuna ve sūfun-ı harbiye ve ticariyede müştemil kronometroların Dersaadetin saat-i sahihesine tevfikân ayar olunmasına medar olacak bir adet rakkas-ı nūcumî ile bir teodolitin işıra olunmasına ve rasadhanelerde acul-ı müttehizeden bulunduğu üzere tedkikat vakıasını mah be-mah tab' ve neşr itmek lazım olduğundan bunun ve rasadhanenin aklamı ve ecebi rasadhaneleriyle olan muhaberat-ı keşidenin mesarifi-i şehriyesi için bir mikdar şey tahsis kılınmasına ve muhaberatın ahz u irsaliyle mecmu-ı tüccar olan mahal ile liman odasına taliki, hizmetinde istihdam olunmak üzere bir nefer hizmetci tayinine ve canib-i saltanat-ı seniyyeden bir mahal-i mahsus inşasına değin rasadhanenin muvakkaten telgrafhane ile limana yakın olan ve tedkikat-ı teshile müsait bulunan bir mahale nakli lazımeden olduğundan bu mahall için şehriye la-akal bin ikiyüz gurusu icare tahsisine ve şimdiye kadar sarf olunan ve ilerüde sarfi lazım gelen mesarifi mübeyyin olan defterin irsal kılınacağına dair Rasadhane-i Osmanî Direktörü tarafından ita kılınan mektubun tercümesi leffen arz u takdim kılınmış olmağı ve saye-i mealivaye-i hazret-i şahanede bu makule umur-ı nafianın tesisi için bazı mertebe-i mesarif ihtiyarı şan-ı alî iktizasından bulunmağı istenilen mesarif ve tahsisatın keyfiyeti ve kemiyeti ve derece-i ehemmiyeti tahkik ve tahdid ve ana göre tertib ve tahsis olunmak üzere icra-yı icabının Maliye Nezaret-i Celilesine havalesi hakkında her ne vechle emr ü ferman hazret-i padişahi müteallik ve şeref-südur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılınmış efendim. Fi 24 sene 86 (1869)

(Derkenar)

Maruz-ı çaker-i keminelidir ki

Enamil-i zib-i tevkir olan işbu tezkire-i samiyye ihfaileriyle mezkur tercüme-i menzur-ı alî hazret-i padişahi buyrulmuş ve zikr olunan mesarif ve tahsisatın ber-mucib-i istizan icra-yı icabının nezaret-i müşarün-ileyhaya havalesi müteallik ve şefar-südur buyrulan emr ü irade-i seniyye-i hazret-i şehinşahi mantuk-ı münifinden olarak zikr olunan tercümesine savb-ı sami-i sadaret-penahilerine iade kılınmış olmağı ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fi 25 sene 86 (1869)

Belge-2 (1 Sayfa)

Atufetlü Efendim Hazretleri

Divan-ı Muhasebatdan kaleme alınub zir-i Maliye Nezaret-i celilesi tarafından temhir ve tasdik kılınan mazbata-i maruza ve ana merbut hülâsa mütalaasından müsteban olduğu vechle Der-saadetde her teşkil olunan rasadhane için şimdiye kadar mübayaa idilen malumu'l-esami müellifat ve bazı edavat ile koltuk ve kanepeler gibi levazımâtın beheri sekiz bin yüz doksan ve rakkas-ı nücümî ve teodolitın esmaniyle Mesarif vaziaları olan on beş bin altı yüz yirmi beş gurusuna ceman yirmi üç bin sekiz yüz on beş gurusu balığ olarak bu akçenin hazine-i celileden tesviyesi ve rasadhane olmak üzere bir daire-i mahsus inşasına değin isticar olunacak mahallin kirası ve hıdmetçi maaşıyla mesarif tefriki için dahi şehri iki bin sekiz yüz gurusun evvelce tahsis olunan maaşlara ilaveten telgrafhane canibinden tahsis ve itası lazım gelmiş olmağla ber-mantuk-ı mazbata icra iktizasının nezaret-i müşarun ileyhaya havalesi hakkında her vechle emr ü irade-i seniyye hazret-i padişahi müteallik ve şerefsudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 29 Safer sene 286.

(Derkenar)

Maruz-ı Çaker-i Kemineleridir ki

Esab-ı zib-i tazim olan işbu tezkire-i sami-i asfahaneleriyle evrak-ı maruza menzur-ı ali hazret-i padişahi buyurulmuş ve mevad-ı muharrerinin ber-vech-i istizan icra-yı iktizasının nezaret-i müşarun ileyhaya havalesi müteallik ve şerefsudur buyurulan emr ü irade-i seniyye-i hazret-i şehinşahi mantuk-ı münifinden olarak evrak-ı merkume yine savb-ı sami sadaretpenahilerine iade kılınmış olmağla ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Belge-3

Mesned-i celil-i sadaret-i azamiye fi 26 Haziran sene 1286 (1869) tarihiyle Rasadhane-i Osmani müdirliği tarafından takdim olunan arizenin tercümesidir.

Rasadhane-i Havaiye-i Osmaniyenin hali hazırı ber-vech-i zir arz ve beyan olunur. Şöyle ki Rasadhane-i mezkur müddet-i kalile zarfında Memalik-i Mahrusanın her yerine bir takım şubeler peyda iderek kesb-i tevsi itmiş olduğundan Avrupa rasadhaneleri içinde en mühimlerinden biri olduğu erbab-ı maarif tarafından dahi bazı neşriyat-ı fünunede tasdik kılındığından Avrupanın başluca rasadhaneleri bununla muhabere arzusunda bulunub hatta küll-i yevm Paris ve Berlin ve Petersburg rasadhaneleriyle muhabere olunmakta olduğu gibi ez-sıdk içinde Bombay ile dahi muhabereye berren olunacağı musammemdir. Bundan başka Roma, Viyana ve İtalya ve Norveç rasadhaneleriyle dahi muhabere-i şehriye cerayan itmektedir. Rasadhane-i mezkurun terakki-yi fünuna muavenet-i külliyesi olacağını Parisde bulunan Rasadhane-i İmparatori direktörü senato azasından Mösyö Lø Veriye (Le Verrier) dahi fehm itmiş olmasıyla bu defa rasadhanemiz ile heyet-i şubatına dair bir layıha-yı mufassala taleb iylemiş olduğundan risale-i resmîyede tab ve neşr olunmak üzere işbu layıha kendisine tesyar olunmuşdur. Fransa üst fehimesi heyet-i şubatımızın ehemmiyetini idrak iderek bundan rasadhanemizi muayene zımında Paris rasadhanesinde ahval-i havaiyyeye mahsus kısmın direktörü bulunan Mösyö Mariye Davi (Marié Davi²) nam kimesneyi Dersaadete göndermiş olduğundan muma-ileyh tarafından tanzim olunan raportun bu babda saltanat-ı seniyyenin medh kılınması ser-levhayı beyan ve ifade kılınmıştır. Rasadhane-i mezkur meşagil-i resmîyesine ilaveten bazı mesail-i fünuniyenin tahkikiyle işgal itmekte olduğu misillü ihtiyacat-ı amme için bazı teşebbüsata şuru iylemiş ve ez-cümle Osmanlı saatinin Alafranga saatine ve vakt-ı vasatı ile vakt-ı zahire tatbikini havi cedvelleri sene be-sene tanzim ve hesab iderek bundan mukaddem neşr itmiştir. Rasadhane-i mezkurun itibarını hız-ı vikaye ve maksadını fiile getirmek için rasadhanede icra olunan tahkikata elzem ve labüdd bulunan ve sefaine kapudanlarının ekserisi Dersaadetin saat-i sahihine ancak ale't-tehmiyye vaktı olabildikleri halde süffan-ı harbiye ve ticariye müstemil kronometroların Dersaadetin saat-i sahihesine tevfiakan ayar olunmasına medar olacak olan bir aded rakkas-ı nücumî ile bir teodolit in iştır olunması ve bir de bi'l-cümle rasadhanelerde usul-ı müttehizeden bulunduğu üzere tedkikat ve ikamesini mah be-mah tab ve neşr itmek lazım olduğundan bu husus için dahi bir mikdar akçenin tahsis buyrulması iktiza ider. Rasadhane için iktiza iden kütüb ve resail ile muntazam suretde idare olunmak için elzem bulunan bir takım mesarif bu ana kadar rasadhane azaları tarafından iştır ve tesviye olunmaktadır. Rasadhanenin aklamı ve ecnebi rasadhaneleri ile olan muhaberat-ı kesirenin mesarif-i şehriyesi için bir mikdar mahiye tahsis olunması muktezi ve bir de muhaberatın ahz-ı irsaliyle mecmu-ı tüccar olan mahall ile liman odasına taliki hıdmetinde istihdam olunmak üzere bir nefer hıdmetci tayini dahi elzemdir. Bu muhabere ilan olunmadıkça gerek kapudanlar ve gerek ahadün-nas ehemmiyeti derkar olan bazı malumatdan mahrum kalacaklardır. Şimdiye değin kendü mesarifi olarak rasadhane olmak üzere bir mahall-i vasi tedarik itmiş ise de bazı esbab-ı mucibenin hayluletiyle mahall-i mezkurdan mahrum kalmış olduğu cihetle canib-i...

² Hippolyte Marié Davy (1820-1893), Observatoire Impérial de Paris.

saltanat-ı seniyyeden bir mahall-i mahsus inşasına değin rasadhaneye muvakkaten telgrafhane ile limana yakın olan ve tedkikatı teshile müsaid bir halde bulunan bir mahale nakli lazımeden bulunduğundan bu mahall için şehriye la-akal bin iki yüz guruş icara tahsis buyrulmasını rica iderim. Şimdiye kadar sarf olunan ve ilerüde sarf olunacak olan mesarifi mübeyyin leffen takdim peşigah-ı ali-yi asifaneleri kılınan bir kıta defterden derece-i gayede tasarrufa dikkat ve riayet olunduğu müsteban olacaktır. Zat-ı meali sıfat-ı cenab-ı sadaret-penahilerinin maarif ve fününun neşr ve işrasına medar olan her nevi tesisat hakkında bi-deriğ ve şayan buyurmakda oldukları himem-i celileye igtiraren gerek umur-ı mecriye ile ziraate ve gerek işbu fenn-i cedidin kesb-i terakkisine vesile-i kaviyye olan işbu rasadhanenin ikmal-i levazımatı için teshilat-ı lazıme idame ve ita buyrulacağı ümidinde bulunduğumum arz u beyan ictisar iderim ol babda ve her halde emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Şimdiye kadar sarf olunan ve ilerüde sarf olunacak olan mesarifi mübeyyin defter-i umuminin tercümesidir.

Şimdiye kadar vuku bulan mesarif

	<u>Cild</u>	<u>Guruş</u>
- Arago'nun Mecmu-ı Telifatı	17	675
- Humbold'un Kozmos Nam Kitabı	4	180
- Müma-ileyhin İlm-i Tabakat-ı Arz ve Hikmet-i Tabiiyye'ye dair olan Resail-i Muhtelifesi	1	85
- Brill'in mezkur Kozmos Kitabı için telif iylediği Harita-ı Atlas	1	400
- Düyo'nun Atlas-ı Semaviyesi	1	225
- Paris Encümen-i Danişi'nin Fünun Kısmının Mazbataları	6	315
- Zame'nin Hikmet-i Tabiiyyesi	<u>4</u>	<u>180</u>
	34	2060

Rasadhane-i Amire'ye 1869 Yılında Alınan Bazı Araç ve Kitaplar Hakkında.... 231

	<u>Cild</u>	<u>Guruş</u>
Nakl-i Yekün	34	2060
- Duhamel'in İlm-i Cebr-i Eskal ve İlm-i Cebrin Hendeseye Tatbiki	4	110
- Keprat'ın Heyet-i Bahriye Mesaili	2	90
- Line'nin Heyet Kitabı	2	250
- Lael'in İlm-i Tabakat-ı Arz ve Hilkat-ı Beşere dair kitabı	3	140
- Laplas'ın Tarif-i Heyet-i Dünyası	1	70
- Munyo'nun Hesab-ı Tefazül ve 't-tamami	2	55
- Kale'nin Logaritma Cedvelleri	1	45
- Salnov'un Topografi Hatlarının Tahdidine Dair	1	55
- Franko'nun İlm-i Heyet'in Ameliyatına Dair	1	60
- Ivanov'nun İlm-i Muvazene-i Ecsamı	<u>1</u>	<u>30</u> 52
- Robinson'un Anemetro (Anemometro) yani mikyasa er-riyah Aleti		360
- İnikasi Pusula		180
- Arago'un Polariskob ve bir müşür alatiyle bir (...)		340
- Bir kitab dolabı		700
- İki aded yazıhane ile bir büyük masa		900
- İki aded koltuk ile altı aded sandalye		440
- Bir halı		1000
- Ma-takım bir soba		600
- İki siyah rakam tahtasıyle iki aded iskemle		150
- Bazı matbuat mesarifi		200
- İki aded mühür		180
- Dört aded defter ile mizane-i hararetlerin tahtaları		<u>175</u> 8190

İştira olunacak olan alataın fiyatı

	<u>Guruş</u>
- Bir rakkas-ı nücumî	9000
- Bir teodolit	5625
- Bunların mesarif-i vazi'i	<u>1000</u>
	15625

Aklamın şehriye mesarifi için tahsis-i istida olunan mebalîğ

	<u>Guruş</u>
- Neşriyat	300
- Eşya-yı muhtelif	100
- Mesarif-i Tıbaa	150
- Mektubların posta ücretleri	50
- Neşriyat-ı Fünune için abone bedeli	60
- Alataın tamir ve muhafazası için	40
- Kalemin hıdmetçisine maaş	200
- Bir mübeyyiz	300
- Teshir ve tenvir mesarifi	400
- İcare-i şehriye	<u>1200</u>
	2800

Paris Rasadhane-i İmparatorisi Direktörü Senato Azasından Mösyö Lø Veriye (Le Verrier) tarafından fi 5 Mayıs sene 1869 tarihiyle Rasadhane-i Havaiyye-i Osmaniyye Direktörü Aristid Kumbariye gönderilen mektubun müstahrec bir fikranın tercümesidir.

Mektub-ı ahiriniz Encümen-i Danişin Fünun Kısımına tebliğ kılınmış ve şehriye Mayısın üçü tarihli mazbatada derc olunmuşdur. Bin sekiz yüz altmış sekiz senesi için atlas-ı havaiyemizin tanzimiyle meşgul olduğumdan Dersaadet Rasadhanesiyle Heyet Şuabatına ve netayic-i müstehasılasına

dair bir layıha-yı mükemmele derc itmek arzusunda bulunduğumdan mümkün olduğu mertebede böyle bir layıhanın tanzimiyle müddet-i kalile zarfında savb-ı senaveriye tesyanını rica iyerim.

Mösyö Kumbari hakkında Paris Rasadhanesi azası tarafından kaleme alınub fi 26 Mayıs 1868 tarihiyle Mösyö Lö Veriye (Le Verrier) tarafından Mösyö Kumbariye gönderilen mektuba melfuf varakanın tercümesidir.

Dersaadetde bulunan Rasadhane-i Osmani Direktörü olub terakki-i fünuna şevk ve gayreti ber-kemal olan Mösyö Kumbari bize muavenete herkesden ziyade muktedirdir. Mütevaliyen tarafımıza gönderdiği tahkikat-ı havaiye cedvelleri bin sekiz yüz altmış yedi senesi Kanun-ı Evvelinden berü icra olunan tedkikatı şamil olub vuku bulan talebimiz üzerine müma-ileyhe bin sekiz yüz altmış altı senesinde Beyoğlunda icra olunan tedkikat-ı mühimmeyi tarafımıza tebliğ ve işaret itmiş ve altmış altı senesine müteallik olan atlas haritaları üzerinde suret-i muntazamada işaret olunan tedkikat bize faide bahş olub haritalarımıza nakl itmek üzere daha ziyade cedvel destres olamadığımız badi-i teessüf bulunmuşdur. Çünkü Amerika sevahilinde zuhur idüb eserini gaib itdiğimiz kasırga ve furtunaları Avrupanın cihet-i şarkiyesine duhul bulduğu gibi gaib itdiğimizden sekiz yüz altmış altı senesi zarfında memalik-i şarkiyenin bazı mahallerinde gün be-gün icra olunan tedkikata destres olmak pek mühimdir. Mösyö Kumbarinin kemal-i dikkat ile tesis ve teşkil iylediği Heyet Şuabatı vasıtasıyla haritalarımız daha mükemmel ve muhaberelerimizin istihsal idebilecekleri malumat dahi etraflı ve emniyetli olacağı derkardır. Başka şehirde icra-yı tahakkuka şüru olunmadıysa Trabzon ve İzmir ve Beyrut ve Selanik gibi bazı sevahil-i Bahr-i Siyah ve Rumeli ve Anadolu da olan şubeler tedkikatını tarafımıza tebliğ iylemesini Mösyö Kumbariden talep itmeklazım gelür.

Mösyö Lö Veriyenin (Le Verrier) mektubunun tercümesidir.

Mösyö Bayel tarafından talep olunan muavenet-i mümküneyi ifa itmenizi rica iderim. Bin sekiz yüz altmış dört senesinde tamamen ve altmış beş senesinin ilk üç ayı olan neşriyatımızı tarafınıza göndermişdim. Ma-badi serian tab olunmaktadır. Bin sekiz yüz altmış altı senesi atlasında saltanat-ı seniyyenin ahval-i havaiyesi derc ve tafsil itmeğe şüru için evrak-ı münasibe bulunub bulunmadığını istifar iyerim.

Değerlendirme ve Sonuç

İstanbul'da bir gözlem evi kurulması konulu bu belgede, 1868'de kurulan ve ilk çalışmalarına meteorolojik ve sismolojik ölçümlerle başlayan Kandilli (Beyoğlu) Rasathanesi'nin sözü edilen çalışmalar için gereksinim duyulan birtakım kitap, araç-gereç ve eşya gereksinimiyle ilgili gözlemevi yöneticisinin talep ve önerileri yer almaktadır. Belgeden de anlaşılacağı gibi gözlemevi ilk yıllarında devletin çeşitli bölgelerindeki şubeleri ile hava olayları konusunda bilgi paylaşımı gerçekleştirmektedir. Hatta yurtdışındaki bazı önemli gözlemevleri ile de telgraf aracılığıyla haberleşmektedir. Belgedeki dikkat çekici nokta bu iletişimin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi için telgrafhaneye yakın bir yerde uygun mekan sağlanması isteğidir. Kütüphanecilik tarihi açısından dikkat çekici bir diğer nokta ise; gözlemevine alınan eşyalar arasında bir dizi kitap ve kütüphanenin varlığıdır. Kitapların isimleri belgenin 3 nolu belgenin 2. ve 3. sayfalarındaki listede yer almaktadır. Kitaplar genellikle son dönemde çeşitli dillerde yazılmış veya çevrilmiş eserlerden oluşmakta ve konuları genellikle jeoloji, matematik, geometri, astronomi ile ilgilidir. Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan belgeden de anlaşılacağı üzere, ayrılması istenen bütçenin bundan sonraki alımlar için de tahsis edilmesi istenmektedir. Bu durum sözü edilen kütüphanenin dermesinin ilerleyen dönemlerde de artmış / artırılmış olabileceği fikrini ortaya çıkarmaktadır. *Dersaadet'de teşkil olunan*

rasadhane için bazı eser ve sairinin satın alınması konulu belge, bu varsayımı kuvvetlendirmektedir. Bu dermenin oluşması, Osmanlı Devleti'nde açılmış, genellikle bina ve derme özelliklerine göre adlandırılan kütüphane türlerine özgün bir örnek olma niteliği de taşımaktadır. Dolayısıyla 294 yıllık bir aradan sonra yeni bir Rasathane Kütüphanesi kurulmuştur. 1580'de yıkılan *Takiyüddin Rasathanesi*'nde de yukarıdaki konuların ağırlıkta olduğu bir kütüphane yer

almaktaydı. Bu kütüphanenin varlığı, rasathaneye ait üstteki ünlü minyatürden³ anlaşılabilir. Görüldüğü üzere sağ üst köşede çeşitli kalınlık ve renkte birçok kitabın muntazam bir biçimde dizilmiş olduğu kütüphane yer almaktadır.

Kandilli Rasathanesi'nin kütüphanesi, çalışmada değinilen tarihten itibaren (1869) genelde direktörlerin çabalarıyla zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yer alan belgelerden de anlaşılacağı üzere, rasathane kütüphanesine ilk etapta 52 cilt kitap alınması planlanmış ve bunun karşılığında 2.965 kuruşluk bir bütçe çıkarılmıştır. Bu eserler rasathanenin ilk direktörü olan Aristid Kumbari'nin döneminde (1868-1895) alınmıştır. Osmanlı Arşivleri'nde yer alan diğer belgelerden de dermenin zaman zaman geliştirildiği ve birçok eserin günümüze kadar geldiği bilinmektedir. Hatta rasathanenin kütüphanesinde bulunan yazma eserlerin bir katalogu da hazırlanmıştır.⁴ Oluşturulmaya başlayan bu dermenin 1909'daki 31 Mart Vakası sırasında binanın yağmalanıp, tahrip edilmesi ile de zarar görmüş olabileceği varsayımını güçlendirmektedir. Ancak rasathane kütüphanesinin değerli el yazmaları ve diğer basılı eserlerle zenginleştiği dönem, Fatin Gökmen (1911-1943) dönemidir. Fatin Gökmen'in bu önemli çabası, Türkiye'de ilk defa Astronomi konusunda özel bir dermenin de hazırlanmasına olanak tanımıştır. Fatin Gökmen'in özel çabaları ile oluşturulan bu dermede 828 cilt içinde 1340 yazma eser yer almaktadır. Kütüphanede yer alan eserler Arapça, Farsça ve Türkçe; astronomi, astroloji, matematik, coğrafya ve diğer konulardan oluşmaktadır.⁵

Kütüphanecilik ve enformasyon bilimleri alanında bu tür kurumlar bünyesinde oluşturulan / kurulan kütüphanelere araştırma (ihtisas) kütüphanesi denilmektedir. Araştırma kütüphanesi, özel bir veya birkaç konuda oluşturulmuş dermeye sahip, bu konularla ilgili araştırma yapan kişi ve kurumlara bilgi/belge hizmeti sağlayan kütüphane türü olarak

³ Bu minyatür, Prof. Dr. Yavuz Unat'ın *Tarih Boyunca Türklerde Gökbilim* adlı çalışmasının 140. sayfasında "İstanbul Gözlemevi" ifadesiyle kullanılmıştır. Ayrıca bakınız, Seyyid Lokman, "*Şehinşahname / Şehname-i Sultan Murad III*", İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi F 1404, 57a.

⁴ *Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Yazmalar Kataloğu*. Haz: Günay Kut [ve diğerleri]. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. 2007.

⁵ *Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi, Astroloji, Coğrafya, Matematik Yazmaları Kataloğu: Kandilli Rasathanesi El Yazmaları 1: Türkçe Yazmalar*. Haz: Günay Kut [ve diğerleri]. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. 2007. s. 25. Ayr. Bkz. *Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu I*. Haz: Muammer Dizer. İstanbul: MEB Kandilli Rasathanesi, 1973; *Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Takvim Kataloğu I*. Haz: Muammer Dizer ve Atilla Özgüç. İstanbul: MEB Kandilli Rasathanesi, 1973; *Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu II*. Der: Rıfki Seven. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1977; *Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. 1988.

tanımlanmaktadır. Osmanlılarda araştırma kütüphaneleri ilk olarak XIV. yüzyıl sonunda Osmanlıların temel eğitim-öğretim kurumu olan medreseler bünyesinde kurulmaya başlamıştır.⁶ XIX. yüzyılın başından itibaren ise; medreseler dışında kurulan okullarda, bilim-sanat ile uğraşan dernekler ve rasathaneler gibi bilim-eğitim kurumlarında da kütüphaneler oluşturulmaya başlamıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan *Rasadhane-i Amire*'de kurulan kütüphane de genelde bilimsel çalışmaların ve kurumun çalışmalarıyla ilgili eserlerden oluşan yapıya sahip bir araştırma kütüphanesidir. Oluşturulan bu derme aynı zamanda, Mühendishane Berr-i Hümayun, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ve Mekteb-i Mülkiye gibi okul kütüphaneleri ve medreseler dışında kurulan en önemli araştırma kütüphanelerinden biridir. Rasathane bünyesinde kurulan bu kütüphanenin bir diğer önemli özelliği ise, belgelerden de anlaşılacağı üzere oluşturulmasında doğrudan doğruya devlet desteğinin sağlanmış olmasıdır. Türk kütüphane tarihinde devlet⁷ tarafından kurulan ilk kütüphanenin 1881'de İstanbul'da kurulmuş olan *Kütübhaneye-i Umumi-i Osmani* (Beyazıt Devlet Kütüphanesi) olduğu göz önüne alındığında, bu yolla kurulan ilk kütüphanelerden biri olduğu görülmektedir.

Teşekkür

Kişisel yardımlarından dolayı Fransa Nice'deki Observatoire de la Côte d'Azur'dan Sayın *Christophe Benoist*'e ve Bibliothèque Nationale de France, Chargée de Collections'dan Sayın *Sara Yontan Musnik*'e ve Mesut Yılmaz'a teşekkür ederiz.

⁶ Bu kütüphanelerden en eskisi, XIV. yüzyıl sonunda Yıldırım Bayezit döneminde (1389-1402) Bursa'daki *İnebey (Eynebey) Medresesi*'nde ayrı bir odada kurulmuştur. Ayr. Bkz. Özer Soysal, *Türk Kütüphaneciliği - II: Belgeler Kütüphanesi Türleri, Görevlendirme İlkeleri*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1998, s. 24; Hakan Anameriç, "Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi", *Türk Kütüphaneciliği*, 2007, 19 (4), s. 467.

⁷ Osmanlılarda kütüphaneler XIX. yüzyılın sonlarına kadar birer vakıf kurumu olarak kurulmuş ve işletilmiştir. Özellikle medrese, cami, tekke, okul ve saraylar bünyesinde kurulmuş olan kütüphaneler birer *müessesat-ı ilmiye* olarak kabul görmüş ve XIX. yüzyılda nezaretlerin kurulması ile örgütlenmeleri değiştirilmiş ve devlet desteği ile de kurulmaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

- ANAMERİÇ, Hakan. (2007). "Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi". *Türk Kütüphaneciliği* 19 (4): 467-470.
- Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü *Yazmalar Kataloğu*. (2007). Haz: Günay Kut [ve diğerleri]. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- "*Dersaadet'de Rasadhane Teşkili*". (1869). DAGM.OADB. İ.HR. 286/14159 24 Rebi'ül-evvel 1286. (4 Temmuz 1869).
- "*Dersaadet'de Teşkil Olunan Rasadhane İçin Bazı Eser ve Sairenin Satın Alınması*". (1869). DAGM.OADB. İ.DH. 599/41783 29 Cemazi'ül-evvel 1286. (6 Eylül 1869).
- Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu I*. (1973). Haz: Muammer Dizer. İstanbul: MEB Kandilli Rasathanesi.
- Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Takvim Kataloğu I*. (1973). Haz: Muammer Dizer ve Atilla Özgüç. İstanbul: MEB Kandilli Rasathanesi.
- Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu II*. (1977). Der: Rıfki Seven. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı,
- Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu*. (1988). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- SOYSAL, Özer. (1998). *Türk Kütüphaneciliği - II: Belgeler Kütüphanesi Türleri, Görevlendirme İlkeleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı. "*Tarihçe*". (2008). 21.09.2008 tarihinde <http://www.kandilli140yil.com/Tr/kandilli.asp?PageName=tarihce> adresinden erişildi.
- UNAT, Yavuz. (2008). *Tarih Boyunca Türklerde Gökbilim*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kısaltmalar

İ.HR: İradeler / Hariciye

İ.DH: İradeler / Dahiliye

عظمتیہ اقسام حقیقیہ
دیوانہ کا سب سے زیادہ نامور ہے۔ یہ ایک ایسا کتاب ہے جس میں فلسفہ و تہذیب و فن و تاریخ و جغرافیہ و دیگر علموں کے بارے میں مفصل اور جامع معلومات دی گئی ہیں۔ اس کتاب کی تصنیف و تالیف نے اس وقت کے علم و ادب میں ایک نیا دور کھولا ہے۔ اس کتاب کی مدد سے ہم نے اس وقت تک کی تاریخ و جغرافیہ و فلسفہ و تہذیب و فن کی معلومات کو مزید وسیع و وسیع کرنا شروع کیا ہے۔ اس کتاب کی مدد سے ہم نے اس وقت تک کی تاریخ و جغرافیہ و فلسفہ و تہذیب و فن کی معلومات کو مزید وسیع و وسیع کرنا شروع کیا ہے۔

اس کتاب کی مدد سے ہم نے اس وقت تک کی تاریخ و جغرافیہ و فلسفہ و تہذیب و فن کی معلومات کو مزید وسیع و وسیع کرنا شروع کیا ہے۔ اس کتاب کی مدد سے ہم نے اس وقت تک کی تاریخ و جغرافیہ و فلسفہ و تہذیب و فن کی معلومات کو مزید وسیع و وسیع کرنا شروع کیا ہے۔

اس کتاب کی مدد سے ہم نے اس وقت تک کی تاریخ و جغرافیہ و فلسفہ و تہذیب و فن کی معلومات کو مزید وسیع و وسیع کرنا شروع کیا ہے۔ اس کتاب کی مدد سے ہم نے اس وقت تک کی تاریخ و جغرافیہ و فلسفہ و تہذیب و فن کی معلومات کو مزید وسیع و وسیع کرنا شروع کیا ہے۔

Belge-2 ve Derkenarı

سلطنت سیدہ بہرین مخصوص ارضہ دیکھ رہے ہیں یہ موقعا تعارفیہ لکھنا بقیہ اولیٰ و ثانیاً تیسرے معرچہ چاک بولڈ پر کلہ نقلی لازم دہ بولڈ لکھنے بولڈ ایچ شہرہ لاقی بلک ایچی بوز غرض اہاج تخصیص بولڈی جا ایدرم شکرہ قدر ضیاد لکھنا وایدوم صرف لکھ جو اولیٰ مصارفی مہد لقا تقدیم بیشکامعال اصفا لری قنابہ بظہر دندردہ درجہ غایدہ نصر فرقت و عایت اولیٰ مہد لکھ جو قدر دات معال صفتا جناب صدارت لکھ دیکھ معارف دتوںک نشاد شکرہ مدار اولیٰ ہر نوع تالیفات حقت بیریغ و ش باہ بوردق لکھ لری ہم جیلہ پراغرا کران اموجہ ایلہ زراعتہ درکن کتبوشہ جدیدک کب قیسہ و سیدہ قویاد لکھ کتبوشہ صدارتک اکلان لویانہ ایچوہ شکرہ لکھ لازم ارانہ واعطا بوریجی امیندہ بولڈ لکھت عصہ دیانہ (جب ایدرم اولیٰ و دھلاک لکھ دتیاہ حقت سہ لکھ لکھ

شکرہ قدر ضیاد لکھ وایدوم صرف لکھ جوہ اولیٰ مصارفی مہد دتو عمونیک ترجمہ سید

شکرہ قدر و نوع بولڈ مصارف

	مقد	غرض
اراعونک مجموع تالیفات	۱۷	۶۷۵
موسولک قویوس نام کتابی	۰۶	۱۸۰
موسولک علم طبقاتا رصہ حکمت طبیعیہ دانہ اولیٰ رسائل مختلفہ	۰۱	۰۸۵
بزالک مذکور قویوس کتاب ایچوہ تالیفات لکھ جو بیچہ اطلس	۱	۶۰۰
دیونک اطلس سماوی	۱	۶۶۵
بارین مجمدہ دانستک قویہ قسطنطنیہ مصطلح لکھ	۶	۶۱۵
زانک حکمت طبیعی	۶	۱۸۰
	۴۶	۲۰۶۰

Belge-3/2

نقد و تحریف	عدد	عرش
دو عالمات علم جبر اتفال و علم جبرک هندسه تطبیقی	۴	۲۰۶۰
که پانک هیت بحیر مانی	۴	۰۱۱۰
بیرونک هیت کتاب	۴	۰۰۹۰
لائلک علم طبقات ارضه و صفت ارضه و انزکات	۴	۰۰۵۰
لا بد اسات تعریف هیت دینی	۱	۰۰۷۰
مونیونک حساب فاضل و التماس	۴	۰۰۵۵
قانونک لوغاریتم جدید لاری	۱	۰۰۴۵
سائونک طبعوغرافی خطدریک تحذیریه دار	۱	۰۰۵۵
زانکونک علم هیتک عملیات دار	۱	۰۰۶۰
یونسونک علم موارد الهامی	۱	۰۰۴۰
	۵	۰
رونسونک از سر و بعضی مقیاس ارباب اتنی		۰۲۶۰
انکاس برصه		۰۱۸۰
ارغونک یولدر سقوب در پوشور آلتیه بریسیم		۰۴۴۰
برکتاب طولدر		۰۷۰۰
ایکی عدد بار و خازینه بر بولک ماصه		۰۹۰۰
ایکی عدد قولقه ایلر اتنی عدد صانرايه		۰۴۴۰
برصالی		۱۰۰۰
مع طه رقم بیدر صوبا		۰۶۰۰
ایکی سیه رقم تحذیر ایکی عدد اسکله		۰۱۵۰
بعضه مطبوعات مصارفی		۰۲۰۰
ایکی عدد صبر		۰۱۸۰
درت عدد رفند ایلر سیزده هزار لیک تحذیری		۰۱۷۵
		۸۱۹۰

اشتراک اولیٰ و دولتی اولیٰ قیاف

	غریب
برقاص بجهت	۹۰۰۰
برتور دولت	۵۶۴۵
بوزار مصارف وضعی	۱۰۰۰
	<u>۱۵۶۴۵</u>

اندون شهر مصارف بجهت تخصیص اشیا اولیٰ ف مبالغ

	غریب
نشیات	۴۰۰
اشیاء مختلفه	۱۰۰
مصارف طبعیه	۱۵۰
مکتوبات پوسته اجرتی	۰۵۰
نشیات فونی بجهت ابونه برف	۰۶۰
اولیٰ تعمیر و محافظه سی بجهت	۰۶۰
قلمک هزینه معاصر	۴۰۰
برمیعه	۴۰۰
تسمیه و تور مصارف	۴۰۰
اجامه شهر	<u>۱۴۰۰</u>
	<u>۴۸۰۰</u>

پارس رسدخانه ایمپراطوری درکتوری ساتور اعصابه موسسودوری طرفه ۵ مارس ۱۸۶۹ تاریخیه رسدخانه هولیا
عمانی درکتوری استری قوماری کونردیلت کونردیه مستخرج برفق ملک جبر سیر

مکتوبه جبر انجمنه دانش فوندرسمه تبیغ فوندر و شریابیک اجری بایحی مصطفه در ورج اونشدر بیک سکوندر فوندر
سکوندری بجهت اطلس هولیا ملک تنظیمه شعول اولیٰ بعد در سعادت صدخانه بیه هفت سعادت و نتایج مستحقه سته

دانش بلاجی حمله درج ایتک ارزوسنه بولمغیده مکه وین متهم بولمور بلجی تنظیمه صرف قیده لایحه صوب نادریه
 نیاری جباریم

موسوقوباری حقیق مایس رضاشاهی اعطای لایحه قلم لایحه ۱۸۶۹ تا ۱۹۰۶ مایلیه موسوقوبوری لایحه موسوقوباری
 موسوقوباری کونزریلک کتوبه مکتوبه در قتلک تجرید

در عادت بولمور رضاشاهی عثمانی در توری لایحه ترقی فوزه سوده و غیره بیکال اولمور موسوقوباری بزه معاونت کسه
 زیاده مقدر در موالی طرفه کونزریلک تحقیق هوایه جدولی بیک سز بوزالتی بیستی کانونه اولمور و اجرائی
 ترقیقا شریک لایحه وقوع لایحه طبع اوزریم موسوقوباری بیک سز بوزالتی بیستی بیک اولمور ترقیقا مهرب
 طرفه تبلیغ و اشعار ایس و لایحه ایس سینه متعلقه اولمور اطلس خریطری اوزریم صورت منظر ماسرت اولمور
 ترقیقا بزه فایده لایحه خریطری لایحه اولمور اولمور دهان زیاده جدول رسترس لایحه مایس تا سف بولمور
 هیکه اریقا سوا حظه طور ایروقا ترقی غائبه بیک قاضیه و قورته لای اولمور بیک جهت شریقه سینه وصول بولمور کی
 غائبه بیک ده سز بوزالتی ایس لایحه ممالک شریقه بیک بعضه جدولی کونه بولمور اجرائی لایحه رسترس اولمور
 بیک مهدر موسوقوباری بیک کمال وقت ایله تالیس و تشکیل بیک هیئت شعبه واسطه خریطری بزه ها مکل و مجرب بولمور
 اتصال ای بیک بیکدی معلومات فی الاطلاق دایمی لایحه در کار در بقدر مایس اجرائی تحقیقا شروع اولمور طرفه
 وازیم و بیروت و سلانیک کی بعضه سوا حل جریاه در هم ایی و انا طویل اولمور شریقه ترقیقا ترقی تبلیغ ایس
 موسوقوباری بیک لایحه کلور

موسوقوبوری بیک کونزریلک تجرید

موسوقوباری لایحه طلبه و لایحه معاونت مکه ایضا بیکری جباریم بیک سز بوزالتی بیستی دینه سینه تمام اولمور

Belge-3/5

بیک سینه سیک ایس اوج ایله اولمور شریقا ترقی طرفه کونزریلک مایس سبباً طبع اولمور در بیک سز بوز
 ایس ایس ایس ایس سینه سینه احوال هوا بستی درج و تفصیل بیک شروع ایس اولمور سینه بولمور
 بولمور ایس ایس ایس

Belge-3/6